

BİBER GAZININ İNSAN ÜZERİNDE ETKİLERİ VE İNSAN HAKLARI YÖNÜNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: HATAY POLİS MESLEK YÜKSEKOKULUNDA BİR UYGULAMA

Prof. Dr. Yakup BULUT

Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Mehmet KARA

Hatay Polis Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü

Özet

Güvenlik güçlerine özel olarak verilmiş olan kuvvet (zor) kullanma yetkisi insan hakları açısından değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu yetkinin varlığından çok kullanılan kuvvet, kullanış biçimi, limitleri ve zamanlama konusu sürekli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yetki kapsamında maddi güç olarak kullanılan biber gazı ve benzeri kimyasal göz yaşartıcı gazlar kişilerin gözlerini, solunum sistemini vb. organlarını etkileyerek kişilerin kontrolünü kolaylaştırdığından dünyanın hemen her yerindeki güvenlik güçleri tarafından önemli bir teçhizat olarak görülmektedir. Bunun yanında bazı çevreler gaz kullanımının insan haklarına aykırı ve bu gazların insan sağlığına zararlı olduğunu ileri sürerek kullanımına tepki göstermekte ve yasaklanmasını istemektedir. Özellikle biber gazına maruz kalmış kişilerin kısa bir süre sonra çeşitli sebeplerden dolayı hayatlarını kaybetmeleri konuyu daha önemli hale getirmektedir.

Bu çalışma kapsamında önce insan haklarının tanımı ve evrensel değerleri açıklanacak daha sonra ise güvenlik güçlerine verilen kuvvet (zor) kullanma yetkisinin ve biber gazı kullanımının insan hakları yönünden değerlendirilmesi yapılacaktır. Bunların yanında biber gazının niteliği, kullanım şekli ve etkileri ile biber gazı ile ilgili yapılan eleştirilere cevap bulunmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda Hatay Polis Meslek Yüksekokulu öğrencileri ile yapılan alan araştırmasının sonuçları değerlendirilerek biber gazının etkileri ve insan hakları konusunda nasıl görüldüğü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan hakları, hak, özgürlük, kuvvet kullanma, biber gazı

EFFECTS OF PEPPER GAS ON HUMANS AND ITS EVALUATION ACCORDING TO HUMAN RIGHTS: AN APPLICATION IN HATAY POLICE VOCATIONAL COLLEGE

Abstract

The authority furnished to security forces privately is an important point that needs to be evaluated from human rights point of view. We usually face its usage, limits, and timing rather than its existence as a subject of controversy. The pepper gas and similar chemical tear-gases used in the context of the authority are considered as important armaments by security forces in every part of the world because they enable security forces to control individuals in terms of affecting the individuals' eyes, respiratory system etc. On the other hand, some people are against the use of gases because they consider the use of gases as an contrast to human rights; therefore, they are against the use of the gases and demand a ban on it considering the use of gasses are against the health of humans. Especially, that those who inhaled pepper gas lose their lives after this makes the issue more important.

In the context of this study, the definition of human rights and universal values will be explained. Then, an evaluation of the right to use the authority and to use pepper gases from human rights point of view will be performed. Also, the quality of pepper gases, its usage style, and effects will be discussed to address the criticism raised to the use of gases to control humans. In this context, the results of the study conducted on the students of Hatay police vocational college will be presented. Thus, the effects of pepper gases in the subject of human rights will be suggested.

Key Words: Human rights, rights, freedom, power use, pepper gas

Giriş

Hak ve özgürlük kavramları üzerinde anlam kazanan insan hakları günümüzde anayasalar ve uluslararası sözleşmeler ile teminat altına alınmıştır. Bu belgelere göre kurulan denetim mekanizmaları, sivil toplum kuruluşları vb. sürekli olarak insan hakkı ihlallerinin önlenmesi, hakların genişletilmesi ve geliştirilmesi için çaba sarf etmektedir. İnsan hakları alanında yaşanan tüm gelişmelere rağmen devletlerin güvenlik, yargı gibi temel fonksiyonlarını yerine getirirken kuvvet (zor) kullanma, gözaltına alma, tutuklama, ceza verme gibi bazı özel yetkileri kullanması olağan karşılanmaktadır. Fakat bu yetkilerden kuvvet (zor) kullanma yetkisi her zaman eleştiri konusu olmuştur. Eleştiriler bu yetkinin varlığından çok kullanılan kuvvet, kullanış şekli, limiti, zamanlaması gibi daha çok yetkinin içeriği üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle bu yetki kapsamında biber gazı ve benzeri kimyasalların kullanılması bazı çevreler tarafından tepki ile karşılanmaktadır.

Güvenlik güçlerinin kanunsuz olarak toplanan kalabalıkları dağıtmak, direnen kişileri kontrol altına almak için kullandığı biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı kimyasallar, direnen kişilere karşı güvenlik güçlerine taktiksel avantaj sağlamaktadır. İnsan üzerinde birçok etkisi olan biber gazı dünyanın hemen hemen her yerindeki güvenlik güçleri tarafından olumlu görülmekte ve kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Fakat gazın güvenlik güçleri tarafından kullanılmaya başlanması ile birlikte insan haklarına aykırı olduğu, insanların sağlığına zararlı olduğu hatta insanların ölümüne sebep olduğu iddiasıyla bazı siyasi partilerden, sendikalardan, sivil toplum kuruluşlarından itirazlar gelmekte ve gazın kullanımının yasaklanması istenmektedir. Bu görüşü savunanlar eleştirilerini her platformda dile getirmektedir. Nitekim bu konu Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine de taşınmıştır. Hükümete çeşitli sorular yöneltilmiş ve Meclis Araştırması açılması için bir önerge verilmiştir. Bu konu aynı zamanda dava konusu da yapılarak yargısal süreç işletilmeye çalışılmıştır. Türk Mahkemelerinin yanında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde de girişimlerde bulunulmuştur.

Biber gazı ile ilgili literatürde bazı çalışmalar bulunmasına rağmen bu eleştirileri karşılayacak yeterli ve doyurucu veri bulunmamaktadır. Biber gazının insan üzerindeki etkilerin araştırıldığı yeni çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması temelinde hazırlanan bu çalışmaya insan hakları ve ilgili kavramlar ile ilgili literatür taramasından elde edilen tanımlayıcı bilgilerin verilmesi ile başlanacaktır. İnsan hakları yönünden kuvvet (zor) kullanma yetkisi ve biber gazının değerlendirilmesi yapıldıktan sonra biber gazının kullanım şekli, özellikleri ve etkileri hakkında bilgiler verilecektir. Biber gazı ile ilgili kamuoyunda tartışılan konulara değinilerek yapılan çalışmalardan örnekler verilecektir. Son olarak biber gazının insan üzerindeki etkileri ve insan hakları yönünden değerlendirilmesi ile ilgili Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda okuyan öğrenciler arasında yapılan alan araştırması ile elde edilen verilerin istatistiksel yöntemlerle analizi ve

değerlendirilmesi yapılacaktır. Çalışma önceki bölümlerde verilen bilgilerin değerlendirilmesi ile bitirilecektir.

İnsan Hakları Kavramı

Ulusal ve uluslararası sosyal, siyasal ve hukuksal gelişmeler dikkate alındığında insan hakları kavramının oldukça geniş anlam içerdiği görülmektedir. Öyle ki, konuyla ilgili hemen her ilim adamı insan hakları kavramının bir boyutunu ele alarak tanımlama yapmıştır. Tanımlama nasıl yapılırsa yapılsın esas hareket noktası insandır. İnsan hakları doktrinlerinin temel amacı insanı devlete karşı korumak ve insanın saadet ve tekâmülünü sağlamaktır. İnsanı diğer canlılardan ayıran, birçok maddi- manevi özelliği ve değerleri vardır. İnsan doğasının gereği olan bu özellikleri ve değerleri doğumu ile kazanmıştır¹. Bu değerleri kullanması, koruması, geliştirmesi ve başkaları tarafından bunlara saygı gösterilmesi insan hakları kavramının çıkış noktasını oluşturmaktadır (Çüçen, 2005: 81- 82; Gülmez, 2001: 6; Savcı, 1953: 14- 15).

Temel olarak hak bir yetkinin ifadesidir. Bu bağlamda hakkı, “bir şeyi yapmak veya başkalarının belirli bir davranışta bulunmasını ya da belirli bir davranıştan kaçınmasını istemek yetkisi” olarak tanımlamak mümkündür. Ayrıca “yararlanılması hak öznesinin iradesine bırakılan çıkar” şeklinde de tanımlanabilir. Günümüzde toplum hayatının ve insan ilişkilerinin hukuk kuralları ile düzenlendiğinden hakkı, bu açıdan da değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu çerçevede hak, “hukuk düzenince tanınmış, sınırı, konusu, kullanılma şekil ve koşulları gösterilmiş, yararlanılması toplumca sağlanmış özgürlükler” olarak tanımlanmaktadır (Donnelly, 1989: 19; Erdoğan, 2005a: 140; Erdoğan, 2007: 7- 8; Eroğlu, 2007: 5; Fendoğlu, 2007: 18; Gülmez, 2001: 7; Savcı, 1953: 22).

İnsan hakları kavramı son yarım yüzyıldır özellikle özgürlükler bağlamında sıkça dile getirilmektedir. Temel de özgürlük, kişinin eylem olanaklarının kısıtlanmaması anlamına gelmesine rağmen insanın hak ve özgürlüğü sınırsız değildir. Nitekim hukuk kuralları doğal olarak özgürlük kavramına belli sınırlamalar getirmiştir. Bu durumu “kanunun izin verdiği kadar özgürlük” şeklinde ifade edebiliriz. Bu bağlamda özgürlüğü günümüzdeki şekliyle “yasaların izin verdiği her şeyi yapabilme hakkı” veya “kanundan başka bir şeye bağlı olmamak” şeklinde tanımlamak daha doğru olacaktır (Erdoğan, 2005a: 146; Eroğlu, 2007: 6- 7; Fendoğlu, 2007: 18; Gülmez, 2001: 7; Püsküllüoğlu, 2004: 1037).

İnsana tanınan hak ve özgürlükler çoğaldıkça devletin ve yöneticilerin hukuk ihlalleri konusunda daha duyarlı ve dikkatli olacağı söylenebilir. Devletin, kişi hak ve özgürlükleri karşısında sınırlandırılması kişinin, hak ve özgürlüklerine ulaşması için belli şekilde davranmasına bağlıdır. Bireylerin bazı yükümlülük ve sorumluluklar olarak elde ettiği hakla birlikte onun sorumluluğunu da kabul etmiş sayılmaktadır. Hukuk

¹ “Doğal Hukuk” ve “Doğal Haklar” doktrinleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. (Erdoğan, 2005b: 153- 164; Erdoğan, 2007: 29- 34).

ve sorumluluk, hak ve özgürlük kavramlarını anlamlı hâle getirmektedir (Çüçen, 2005: 81; Erdoğan, 2005a: 146; Erdoğan, 2007: 25).

Dolayısıyla evrensel bir nitelik kazanan insan hakları, “kişinin sırf insan olmasından kaynaklanan ve doğumu ile birlikte kazandığı, dokunulmaz, vazgeçilmez ve devredilmez hakları” veya “insanın ırk, dil, din, toplumsal statü gibi özelliklerinden bağımsız olarak sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu, hür ve haysiyetli bir hayat yaşamasını sağlamayı konu edinen ve bu amaçla kurumsallaşmış garantiler öngören haklardır” (Çağırın, 2006: 30- 32; Çüçen, 2005: 81- 82; Donnelly, 1989: 22; Erdoğan, 2007: 21; Eroğlu, 2007: 7- 8; Gülmez, 2001: 6; Kuyaksil, 2002: 3; Kuyaksil, 2009: 331).

Anayasal ve Uluslararası Metinler Açısından İnsan Hakları

İnsan hakları denildiğinde genel olarak, “olan” haklardan daha çok “olması gereken” haklar akla gelmekte ve ulaşılması gereken ideal olarak görülmektedir. Bu durum ister istemez insan haklarıyla ilgili değişik sınıflandırmalar yapılmasına ve listeler oluşturulmasına sebep olmuştur². Bunun yanında ulaşılan veya yazılı hukuk metinlerinde yer alan haklar temel hak ve özgürlükler niteliğini kazanmıştır. Başka bir deyişle, temel hak ve özgürlükler, insan hakları katalogundan, pozitif hukuk metinlerine geçen, somut özelliği belirgin haklardır. İnsan hakları kavramından daha dar bir anlam ifade eden temel hak ve özgürlük kavramını “anayasal haklar” biçiminde nitelendirmekte mümkündür. Nitekim devletin iktidarını sınırlayarak temel hak ve özgürlükleri teminat altına alan en temel hukuksal belge anayasadır. Anayasada ayrıca temel hak ve özgürlüklerin yanında bunların sınırları ve istisnaları ile kişi ödevleri de yer almaktadır (Çağırın, 2006: 27- 29; Erdoğan, 2005b: 41; Gülmez, 2001: 4- 5; Kapani, 1981: 14).

Anayasalar devletin egemenliği altında yaşayan tüm insanların haklarını korumak, geliştirmek ve ihlal olduğu durumlarda izlenecek yolları teminat altına alan temel belgelerdir. Anayasalarda temel hak ve özgürlükler üzerinde önemle durulmuş ve bu hakların nitelikleri, kullanımı ve bu alanlara hangi şartlarda müdahale edileceği kesin çizgilerle belirlenmiştir. Bunun yanında anayasalarda devletin örgütlenmesi, temel fonksiyonları, görevleri ve insan hakları alanına giren durumlarda nasıl hareket etmesi gerektiği de ana hatlarıyla belirlenmiştir (Erdoğan, 2005b: 41- 58).

İnsan hakları ancak bunlardan yararlanmanın tehlikede olduğu veya bunların inkâr edildikleri durumda ileri sürülürler. İnsan hakkı iddiası, haklar alanındaki son çaredir, bundan daha yüksek bir hak başvurusu yoktur. 1215 Magna Carta Libertatum (Büyük Hürriyet Fermanı), 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Bildirisi, 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel

² Ayrıntılı bilgi için bakınız (Donnelly, 1989: 38- 51; Erdoğan, 2005b: 177- 181; Eroğlu, 2007: 12- 17; Kapani, 1981: 6).

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

Beyanname³ insan hakkı iddialarının bir sonucu olarak ilan edilmiş önemli belgelerdir (Donnelly, 1989: 24; Kapani 1981: 41- 47; Savcı, 1953: 4- 15). Özellikle 2. Dünya savaşı sırasında yoğun bir biçimde insan hakları ihlallerinin yaşanması, Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyanname⁴ ilan edilmesine sebep olmuştur. Bu belge bağlayıcılığı olmayan, bir taahhüt, bir iyi niyet belgesi olmasına rağmen o zamana kadar insan haklarının tanımlanması ve tanınması konusunda uluslararası boyutta evrenselliği olan ilk belge niteliğindedir. Bu gelişmeyi takiben birçok bölgesel İnsan hakları belgesi veya sözleşmesi yayınlanmıştır. Ama kanımızca bunların içerisindeki en kayda değer olanı Avrupa Konseyi tarafından 04 Kasım 1950 tarihinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir⁵ (AİHM). 03 Eylül 1953 de yürürlüğe giren bu sözleşmeyi Türkiye 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylamıştır.(Erdoğan, 2005a: 184- 186; Tezcan ve Diğerleri, 2002: 34- 35; Ünal, 2001: 70).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi niteliği ve fonksiyonları ile insan hakları alanında kendine özgü birçok özelliğe sahiptir. Nitekim bu sözleşme ile bir denetleme ve yargılama mekanizması olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kurulmuştur. Bu gelişmeden sonra insan hakları ihlalleri devletlerin iç meselesi olmaktan çıkarılmış ve devletler bu konuda denetlenir hatta ihlallerden dolayı yargılanır hale gelmiştir. Ayrıca bir hak ihlali karşısında mağdur kişilere ve başka devletlere de AİHM'ne başvurma hakkı verilmiştir⁶. Fakat burada unutulmaması gereken konu AİHM'ye başvuru için kişilerin kendi iç hukuk sistemi içerisinde haklarını aramaları, bu süreçte sonuç elde edemedikleri takdirde AİHM'ne gitmeleri gerekmektedir⁷. AİHM'nin kararları kesindir ve üye devletler bu kararları uygulamak zorundadır (Ünal, 2001: 392- 393; Tezcan ve Diğerleri, 2002: 34- 35).

İnsan Hakları Açısından Kuvvet (Zor) Kullanma, Yasal Boyutu ve Uygulamaları

Devletin kuvvet kullanmasının meşruiyeti, diğer bireylerin hukukunu koruma, kamu düzenini ve asayişini sağlama, suçun ve suçlunun önlenmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Devletin Kişinin suç işleminin fiilen engellenmesi veya iradesi dışında hareket etmeye zorlanmasını ifade eden bu yetki, "kişinin kendisine terettüp eden belirli bir yükümlülüğün gereklerine uygun davranmaması halinde, bu yükümlülüğün gereklerine uygun davranmasını sağlamak" şeklinde tanımlanabilir (Eryılmaz ve Bozlak, 2009: 229). Başka bir deyişle kuvvet (zor)

³ Tam metin için Bkz. (Ünal, 2001: 436).

⁴ Tam metin için Bkz. (Ünal, 2001: 436).

⁵ Tam metin için Bkz. (Ünal, 2001: 441).

⁶ Türkiye 28 Ocak 1987 tarihinden itibaren Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna bireysel başvuruyu kabul ederken 22 Ocak 1990 tarihinden itibaren de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiştir (Tezcan ve Diğerleri, 2002: 38; Ünal, 2001: 368).

⁷ Örnek davalar ve sayısal veriler için bkz. (Ünal, 2001)

kullanma, kişinin hukuka uygun davranmasını sağlamak amacıyla sözlü ihtarla başlayan, bedeni kuvvet, maddi güç ve son çare olarak ölümcül silahların kullanıldığı bir süreçtir.

Kuvvet (Zor) Kullanma Yetkisinin Yasal Boyutu

Kuvvet (zor) kullanma yetkisi temel de Anayasaya dayanmaktadır. Nitekim T.C Anayasası 17. maddesi ile kişi dokunulmazlığı ve maddi- manevi varlığı teminat altına almasına rağmen bu haklara müdahale etmenin meşru yolları da yine aynı madde de gösterilmiştir. Bu madde de, meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında kuvvet (zor) ve silah kullanılabileceğini belirtmektedir. Anayasal alanda çerçevesi çizilen bu yetki ile ilgili birçok kanun ve yönetmelikte düzenleme bulunmaktadır⁸. Bu düzenlemeler içerisinde en geniş kapsamlı düzenleme Türk Ceza Kanununda (TCK) yapılmıştır. TCK 25. maddede, meşru müdafaa durumunda kalan bir kişinin saldırıyı def etmenin başka çaresi yoksa saldırı ile orantılı bir şekilde zor kullanabileceği belirtilmiştir. Bu kanun herkese meşru müdafaa durumunda kaldığında kuvvet (zor) kullanma yetkisi verirken, aynı kanunun 24. maddesinde ise sadece görevli memura görevini yaparken kuvvet (zor) kullanma yetkisi verilmiştir. Daha spesifik bir düzenleme Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununda (PVSK) yapılmıştır. Bu kanunun 16. maddesi, sadece görevli polis memuruna görevini icra ederken bir direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanma yetki vermiştir. Bu yetki, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre, direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanma seçeneklerini kapsamaktadır (Eryılmaz ve Bozlak, 2009: 224- 230; Sevindik, Esen ve Gedikli, 2011: 114; www.mevzuat.gov.tr).

Kuvvet (Zor) Kullanmada Müdahale Seçenekleri

Kanunun verdiği kuvvet (zor) kullanma yetkisinin amacına uygun ve kanuni sınırlar içerisinde uygulanmasını sağlamak amacıyla kuvvet (zor) kullanmanın farklı seçeneklerden oluşması söz konusu olabilir ki bunlar;

- *Sözlü iletişim*, direnene direnişinden vazgeçmesinin anlatılması ve devam ederse müdahale edileceği ikazında bulunulması.
- *Bedeni kuvvet, (boş elle yumuşak kontrol teknikleri)*, direnenin bedeni kuvvet ile kontrol altına alınması veya saldırıların savuşturulması için canını ciddi şekilde yakmayacak yumuşak teknikler uygulanması.
- *Bedeni kuvvet (boş elle sert kontrol teknikleri)*, direnenin sert teknikler uygulanarak (vuruşlar, baskı kontrol teknikleri vb.) ve başka türlü hareket

⁸ Ayrıntılı bilgi ve örnek düzenlemeler için bkz. (Eryılmaz ve Bozlak, 2009).

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

etmesi engellenerek etkisiz hale getirilmesi. Bu aşama da uygulanan teknikler direnenin acı çekmesine yol açabilir.

- *Maddi güç kullanımı*, direnişi kırmaya elverişli teçhizatın veya araçların kullanılması (kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları).
- *Silah kullanımı*, bu aşamada polis son çare olarak ateşli silah kullanarak direneni veya saldırıyı etkisiz hale getirmeye çalışır (Crime and Misconduct Commission [CMC], 2005: 3; Sevindik, 2003: 30- 33; Sevindik ve diğerleri, 2011: 112- 142; Smith and Alpert, 2000: 233- 234; Wolf et al., 2008: 65- 66).

Kuvvet (Zor) Kullanma Uygulamaları

Polis görev yaptığı sırada bir direniş ile karşılaştığında önce direnene direnişinden vazgeçmesi gerektiğini ve devam etmesi halinde kuvvet (zor) kullanacağını uygun bir üslupla bildirir. İletişim becerisine sahip bir polis direneni ikna ederek direnişinden vazgeçirebilir. Nitekim polis ile vatandaşın karşılaştığı durumların % 2'sinden daha az bir oranında polis kuvvet (zor) kullanmaktadır (Alpert and Dunham, 2010: 236). Direnişin devam etmesi halinde polis direnen kişiye en az zarar vereceği müdahale seçeneğinden başlayarak aşama aşama silah kullanmaya kadar tüm müdahale seçeneklerini uygular ve direnişi kırmaya veya direneni kontrol altına almaya çalışır. Buradaki amaç direnenin gereksiz yere acı çekmesi, etkisiz hale getirilerek iş göremez hale getirilmesi veya yaralanması değildir. Direnişin derecesine göre müdahalenin şiddeti de artar veya azalır. Fakat ani gelişen tehlikeli bir saldırı durumunda kalan polis o tehlike nispetinde istediği müdahale seçeneğini uygulayabilir. Burada önemli olan direniş veya saldırı ile müdahalenin şiddetinin veya tehlikesinin orantılı olmasıdır. Yoksa silahlar arasında bir benzerlik veya orantılılık aranmaz (PVSK madde 16, www.mevzuat.gov.tr; Smith and Alpert, 2000: 233- 234).

Toplumsal olayların bireysel olaylardan farklı olarak kendine has bazı özellikleri olduğu gibi bu olaylara müdahalenin de bireysel olaylara göre bazı farklılıkları vardır. Nitekim toplumsal olayların kontrolden çıkma, daha büyük olaylara veya kargaşaya dönüşme, olaylar esnasında insan hakları ihlallerinin yaşanması gibi birçok ihtimal bulunduğundan dolayı kuvvet (zor) kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir. Toplumsal olaylara müdahale seçenekleri de bu yüzden farklılıklar göstermektedir. Bireysel olaylarda olduğu gibi bedeni kuvvet seçeneği kullanılmadan sözlü ihtardan sonra maddi güç seçeneğine geçilerek cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları kullanılmaktadır. Son yıllarda yaşanan insan hakları ihlalleri ve polisin orantısız güç kullandığına dair iddiaların ardından cop kullanma seçeneği pek kullanılmamaktadır. Bunun yerine biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı gazların kullanımına ağırlık verilmektedir. Bu gazların kullanımıyla birlikte kalabalıkların dağıtılması ve kişilerin kontrol altına alınmasında polisin etkinliği artmıştır (PVSK madde 16, www.mevzuat.gov.tr).

Biber Gazı ve Özellikleri

Son yıllarda güvenlik güçleri tarafından kullanımı gittikçe artan göz yaşartan, kısa süreli acı veren, biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı kimyasallar 1969 yılında kimyasal silahların yasaklanması ile ilgili olarak hazırlanan Cenevre Protokolü çerçevesinde yasak olan kimyasallar arasına alınmamıştır. Bu tarihten itibaren özellikle ABD, İngiltere, İrlanda, Vietnam, Filipinler, Şili, Panama, Güney Kore, Gazze, İsrail, Irak, Mısır gibi ülkeler başta olmak üzere dünyanın her yerinde ve ülkemizde de kullanılmaktadır. Son olarak 1997 yılında taraf olunan “Kimyasal Silahlar” sözleşmesinde de yasaklanmayan biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı kimyasallar ile ilgili 2006 yılında çıkarılan “Kimyasal Silahların Geliştirilmesi, Üretimi, Stoklanması ve Kullanımının Yasaklanması Hakkında Kanun” ile yasal düzenleme yapılmıştır (Türk Tabipler Birliği [TTB], 2011: 8; <http://www.mevzuat.gov.tr>).

Günümüzdeki formda üretimleri ilk olarak 1871 yılında yapılan bu gazların kullanımı 1990’lı yıllardan itibaren yaygınlık kazanmış olmasına rağmen kullanımı çok eskilere dayanmaktadır. (MÖ) 2000’li yıllarda Çinlilerin Hintliler ile savaşırken kurutulmuş ve öğütülmüş kırmızıbiberleri kâğıtlara sardıkları ve kâğıdı yakarak düşman tarafına atıkları ve bu şekilde taktik avantajlar elde ettikleri ifade edilmektedir (Sevindik, 2009: 254).

Biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı kimyasalların 15’den fazla çeşidi bulunmasına rağmen en çok kullanılanları chloroacetophenone (CN), chlorobenzylidenemalononitrile (CS) ve Oleoresin Capsicum (OC) gazlarıdır. Gaz olarak isimlendirilmelerine rağmen saf haldeyken tanecikler şeklinde ve katıdır. Toz şekere benzer bir görünümüleri vardır. CN ve CS kimyasal olarak üretilmelerine rağmen OC organik bir bileşimdir. OC, solancea familyasından Capsicumannum ya da Capsicum frutescens adlı Şili biberi (kırmızıbiber, jalapeno ve paprika) veya acı Arnavut biberinin ekstraksiyon (ayırışma) işlemine tabi tutulması sonucu elde edilmiş yağdan üretilir. Suda çözünmeyen bu yağ, alkol, eter veya kloroform gibi çözücülerde çözülür. Daha sonra bu çözücü uçurulur ve geriye kalan mum benzeri madde Oleoresin Capsicum ismini alır. Bu mumsu madde %5- %10 yoğunlukta, çözücü, su ve Nitrojen (itici) ile bir kaba sıkıştırılarak aerosol şeklinde hazırlanır. OC’de çözücü olarak soprapil alkol kullanılan çeşitleri insan üzerinde daha etkili olmasına rağmen bunların ateşle temas halinde yanıcı etkilerinden dolayı pek tercih edilmemektedir. Bu gazların sprey, fişek, roket, el bombası v.b. formda hazırlanmış çeşitleri bulunmaktadır (CMC, 2005: 1; Harkleroad, 2004: 10; International Association of Chiefs of Police [IACP], 1995: 11; National Institute of Justice [NIJ], 1994; Özdemir ve diğerleri, 2003: 253; Sevindik, 2009: 254; TTB, 2011: 8- 10; www.tfd.org.tr/eski/ktcg/belgeler/Biber_gazi.doc).

Biber Gazı Güvenli midir?

Güvenlik güçlerinin biber gazını kullanmaya başlamaları ile birlikte, biber gazının güvenilirliği ve etkileri ile ilgili eleştiriler ortaya atılmıştır (The American Civil Liberties Union [ACLU] of Southern California, 1995: 12- 22). Bu eleştiriler ışığında Amerikan Federal İstihbarat Bürosu (FBI) 1989 yılında biber gazına maruz kalmış

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

800 den fazla kişi üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin (%90'ı) biber gazından aşırı şekilde etkilendiklerini belirtmiş olmalarına rağmen deneklerden hiç birinde beklenmedik bir rahatsızlanma veya uzun dönemde devam eden bir etki tespit edilememiştir (CMC, 2005: 5; NIJ, 1994: 1- 2). Başka bir araştırma ise Avustralya/ Queensland' de yapılmış ve 2005 yılına kadar 5000'den fazla kişinin biber gazına maruz kalmasına rağmen hemen hemen hiç birisinde sağlık sorunlarının yaşanmadığı rapor edilmiştir (CMC, 2005: 57).

Genel olarak birçok araştırma⁹ biber gazının güvenli olduğunu göstermesine rağmen biber gazının tamamen risksiz veya gaz kullanımına karşı çıkanların iddia ettiği gibi tamamen ölümcül olarak kabul edilmemesi gerekmektedir. Güvenlik güçlerinin kuvvet (zor) kullanma sürecinde yaptığı her türlü müdahale seçeneğinde yaralanma veya ölüm riski bulunmaktadır. Polis karşısında aşırı heyecanlanan bir astım hastası veya polisten kaçan bir kalp hastası ciddi bir risk altında bulunmaktadır. Bunun yanında bir fiziksel müdahale, bir cop darbesi bazen ölümcül bir silah etkisi göstermektedir. Biber gazını da bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Sık tekrarlanan kullanım ve uzun süreli solumalarda, astım ve kalp hastaları, uyuşturucu ve alkol bağımlıları ile obez (şişman) kişilerin üzerinde biber gazı kullanmak riskli olarak görülür. Buna rağmen fiziksel müdahale veya daha ölümcül silahlara alternatif olarak tercih edilebilir (ACLU, 1995; Broadstock, 2002: 14; CMC, 2005, 70; Harkleroad, 2004: 12; NIJ, 1994: 5; NIJ, 2003: 13; Smith et al., 2010: 2- 7).

Biber Gazının Uygulama Prosedürü

Biber gazının uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken önemli faktörler vardır. Bunlardan bazılarını açıklamada fayda vardır:

Eğitim: Biber gazını ancak bu konuda eğitim almış görevlilerin kullanması gerekmektedir. Bu görevliye gaz kullanılmadan önce direnen kişiye gerekli uyarıları yapması gerektiği, hangi durumlarda kullanacağı, kullanılacak mekânı ve hava koşullarını nasıl değerlendirileceği, gazın muhtemel etkileri, limiti ve gaz kullanıldıktan sonra temizliğinin nasıl yapılacağına öğretilmesi gerekmektedir. Bu alanda en iyi eğitim görevlinin kendisinin gaza maruz kalması ile edineceği deneyimdir. Bu şekilde görevli gazın etkilerini kendisi hissederek gaz kullanmak zorunda kaldığında daha dikkatli davranacak ve sorumluluğunun farkında olacaktır. Nitekim başka ülkelerde bu yol izlendiği gibi ülkemizde uygulanan polis eğitim müfredatında da bu şekilde uygulamalar yapılmaktadır (ACLU, 1995: 22; Broadstock, 2002: 16; CMC, 2005, 33- 51; NIJ, 1994: 5).

Mesafe: OC bireysel kullanımlarda 1- 3 m mesafeden kişilerin yüzüne (gözlerine) doğru ve değişik tekniklerle (çaprazlama, yılan kavi ve daire şeklinde) uygulanır. Gazın kullanım tekniği ve mesafe gazın etkisi üzerinde belirleyici etkendir. Yakın mesafeden kullanmak kişinin yaralanmasına, uzak mesafeden

⁹ Biber gazının güvenilirliği ve etkileri ile ilgili yapılan araştırmalar için bkz. (Broadstock, 2002).

kullanmak ise gazın kişiyi sınırlı derecede etkilemesine sebep olur. Kişinin elleri ile yüzünü kapamaya çalışması bile gazın etkisinde değişikliğe sebep olmaktadır. Toplumsal olaylarda gaz kullanılırken daha dikkatli davranmak gerekmektedir. Çevrede bulunan diğer kişilerin etkileneceği gerçeği, rüzgârın durumu hesaplanarak gaz kullanmaya karar verilmelidir. En uygun mesafe 45- 50 m. olsa da topluluğun durumuna göre 150 metreye kadar mesafeden gaz kullanılabilir (Broadstock, 2002: 16; CMC, 2005: 6; Harkleroad, 2004: 11; Özdemir ve diğerleri, 2003: 267- 276; Sevindik, 2009: 255- 260).

Dozaj: Direnen kişilerin dirençlerini kırmak amacıyla kullanılan OC, direncin kırılması veya kişilerin kontrol altına alınacak kadar etkilenmeleri sağlanıncaya kadar uygulanmalıdır. Bu etki polis için yeterli bir sonuç olmalıdır. Direnen kişinin tamamen etkisiz hale gelmesi beklentisi ile gaz kullanımına devam edilmesi yaralanma riskini arttırmaktadır. Gazın kişiyi etkilemediğini düşünerek sık kullanımdan kaçınmak gerekmektedir. Çünkü aktiviteye bağlı olarak gazın etkileri belli bir süre sonra ortaya çıkabilir bu yüzden ilk uygulamadan sonra bir süre beklemekte yarar bulunmaktadır. Her kimyasal maddenin fazlasının insana zarar vereceği veya ölümüne sebep olacağı hiçbir zaman unutulmamalıdır. Nitekim OC'nin ağız yoluyla öldürücü dozu 0,5- 5 g/kg'dır (NIJ, 1994: 2; www.tfd.org.tr/ eski/ktcg/belgeler/Biber_gazi.doc).

Gazdan arınma: OC uygulanarak kontrol altına alınan kişilerin temizlenmesine ve gazın etkisinden kurtulmalarına yardım edilmelidir. Kişilerin sakinleşmesi sağlanmalı ve gazın etkilediği bölgelerine temas edilmemesi ve gözlerinde lens varsa çıkarması gerektiği anlatılmalıdır. OC'nin temizlenmesi kolaydır, temizlenme için özel bir prosedürü bulunmamaktadır. Havalandırma ve ellerin ve yüzün 10- 15 dakika süre ile soğuk su ile yıkanması ile etkiler geçmektedir. Talep halinde tıbbi yardım alınmalıdır. OC'nin etkileri maruziyetten 3- 5 saniye sonra başlamakta ve uygun arınma uygulamaları ile 15- 60 dakika içinde azalarak kaybolmaktadır (CMC, 2005: 1; Harkleroad, 2004: 11; NIJ, 1994: 2; Sevindik, 2009: 260- 261; TTB, 2011: 10- 23).

Biber Gazının Etkileri

OC ve benzeri göz yaşartıcı gazlar insanları farklı şekilde ve şiddette etkileyebilir. Kişiden kişiye değişen bu etkiler;

- Gözlerde ağrı, batma ve yanma, gözyaşı salgısında artış, geçici körlük, seyrek olarak korneada aşınma,
- Ağız ve burunda yanma,
- Gazın solunmasına bağlı burun akıntısı, hapşırma, boğulma hissi, nefes almada zorluk,
- Astımlı hastalarda bronkokonstriksiyon,
- Maruz kalan deride kızarıklık ve eritem, maruz kalım uzun sürerse vezikül ve bül oluşumu,

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

- Panik ve motor kontrolün kaybı şeklinde sıralanabilir (IACP, 1995: 11; Özdemir ve diğerleri, 2003: 254; Sevindik, 2009: 260- 261; TTB, 2011: 11-15).

OC ve benzeri göz yaşartıcı gazlar uygulanan kişi ortaya çıkması muhtemel bu etkileri yaşarken polise bir avantaj sağlanmış olmakta ve kişinin kontrol altına alınması kolaylaşmaktadır. Fakat acı eşiği yüksek olan, akıl sağlığı yerinde olmayan, uyuşturucu, alkol ve ilaç etkisi altında bulunan kişiler üzerinde CN ve CS gazının etkisi OC'ye nazaran sınırlı kalmakta ve bu kişiler etkilenmelerine rağmen polise direnmeye devam etmektedir. Diğerlerine göre daha etkili olan OC yan etkilerinin de az olması sebebiyle güvenlik güçleri tarafından tercih edilen gaz çeşidi olmaktadır (CMC, 2005: 6; NIJ, 1994: 1; Harkleroad, 2004: 10).

Normal şartlarda kısa sürede gazın etkisi geçmesine rağmen kapalı, ısı ve nem oranının yüksek olduğu ortamlarda uzun süre gaza maruz kalınması veya çok sayıda solumak zorunda kalınması halinde önemli tıbbi sonuçlara yol açabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (TTB, 2011: 11- 15).

Biber Gazının Faydaları

Birçok eleştirilere ve insan üzerinde olumsuz etkilerine rağmen biber gazı kullanımının birçok faydaları da bulunmaktadır (CMC, 2005: 7).

1. Biber gazı kullanımı ile birlikte polise karşı saldırılarda ve polisin kuvvet (zor) kullandığı olaylarda düşüş yaşanmıştır (Smith and Alpert, 2000: 235- 236; Smith et al., 2010: 2- 7).
2. Kuvvet (zor) kullanımı sırasında şüphelinin veya polisin yaralanma riski her zaman mevcuttur. Bu durum direnmenin ve müdahalenin şiddeti ve müdahale seçeneğinin niteliğine göre değişmektedir. Biber gazı kullanımı ile birlikte polis veya şüphelinin yaralanma olaylarında düşüş yaşandığını görülmektedir. Nitekim Portland polisinin iki yıllık süre içerisinde fiziksel güç kullandığı olayların %69'un da direnenin, %31'inde de polisin yaralanmasına rağmen biber gazı kullanılmaya başladığı tarihten itibaren yaralanma olaylarının % 12 seviyelerine düştüğü, Connecticut polislerinin 1993 yılında biber gazı kullandığı 360 olaydan hiç birisinde yaralanma olayı yaşanmadığı tespit edilmiştir. North Carolina'da 1991- 1999 yılları arasında biber gazı kullanılan olaylar üzerine yapılan başka bir araştırmaya göre; memur yaralanmalarında yıllık %33 azalma görülürken, 1995 yılından itibaren yaralanmaların sabit bir seviyeye indiği tespit edilmiştir. Aynı yıllar arasında direnen kişilerin yaralanma oranlarında da ciddi düşüşler yaşanmıştır (CMC, 2005: 41- 42; Harkleroad, 2004: 14; NIJ, 2003; Smith and Alpert, 2000: 236-242; Smith et al., 2010: 2- 7).
3. Biber gazı, bedeni kuvvet seçeneğine göre daha az yaralanmalara sebep olmaktadır (CMC, 2005: 43). Nitekim Amerika'da 1998- 2007 yılları arasında meydana gelen kuvvet (zor) kullanılan 24 380 olayın incelendiği bir çalışmaya (Alpert and Dunham, 2010: 247; MacDonald et al., 2009: 2270) göre; bedeni

kuvvet kullanılan olaylarda (%48,9) şüpheli, (%21,2) polis yaralanmıştır. OC kullanılan olaylarda (%22,1) şüpheli ve (%14,0) polis yaralanmıştır.

4. Biber gazı kullanımı ile birlikte polisin aşırı güç kullandığına dair şikâyetlerde azalma gözlenmiştir (CMC, 2005: 46; NIJ, 2003: 5).
5. Biber gazı bedeni kuvvete göre daha etkilidir. Yapılan araştırmalarda biber gazının tutuklamalarda polise (%85) oranında yardımcı olduğu ve biber gazı kullanılan kişilerin (%81- 90) oranında etkisiz hale getirildiği veya itaat ettiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre biber gazı kullanarak kişileri kontrol altına almanın fiziksel güç kullanıp kontrol altına almaktan etkili olduğu rapor edilmiştir (CMC, 2005: 5; Alpert and Dunham, 2010: 237- 239; Smith and Alpert, 2000: 241).
6. Biber gazı ve benzeri teçhizatlar memurun kendine güvenini arttırmakta ve bir direniş karşısında müdahale seçeneklerini artırarak yetersiz kalmasını engellemektedir (CMC, 2005: 9).

Biber Gazı İnsanların Ölümüne Sebep Oluyor mu?

Güvenlik güçleri tarafından biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı gazlar kullanılmaya başlandığından itibaren gaza maruz kalan bazı kişilerin kısa bir süre sonra çeşitli sebeplerden dolayı hayatlarını kaybettiklerine rastlanılmaktadır. Bu tür olaylar Amerika gibi biber gazının yoğun olarak kullanıldığı ülkelerde daha çok rastlanılan bir olay haline gelmiştir¹⁰. Bu olayların aydınlatılması ve biber gazının insanların ölümüne sebep olup olmadığının tespit edilmesi için çeşitli araştırmalar (ACLU¹¹, 1995; Granfield et al¹², 1994; NIJ, 2003¹³) yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda; ölen kişilerin büyük çoğunluğunun alkol ve/veya uyuşturucunun etkisinde oldukları, spreylemeden sonra bile kavgacı ve hırçın durumlarından vazgeçmeyerek mücadeleye devam ettikleri ve ellerinin kelepçelendiği tespit edilmiştir. OC'nin hiçbir olayda kişilerin ölümüne direkt olarak etki etmediği, genelinin uyuşturucu madde kullanımı, pozisyona bağlı boğulma¹⁴ (positional

¹⁰ California Eyaletinde 1988- 1992 yılları arasında gözaltında 1 533 kişi hayatını kaybetmiştir. Bunlar içerisinde 178 kişinin biber gazına maruz kaldıktan sonra hayatını kaybettiğinden şüphelenilmektedir (ACLU, 1995: 22- 23).

¹¹ 1993- 1995 yılları arasında California Eyaletinde meydana gelen OC kullanılarak gözaltına alınan 26 kişinin gözaltında hayatını kaybetmesi olayı incelenmiştir.

¹² 1990- 1993 yılları arasında ABD genelinde meydana gelen OC kullanılarak gözaltına alınan 30 kişinin gözaltında hayatını kaybetmesi olayı incelenmiştir.

¹³ North Carolina Eyaletinde meydana gelen OC kullanılarak gözaltına alınan 63 kişinin gözaltında hayatını kaybetmesi olayı incelenmiştir.

¹⁴ Pozisyona bağlı boğulma (positional asphyxia), kişinin kendi vücut pozisyonuna bağlı olarak, göğüs ve karın bölgesinin sıkışması ve solunumunun durması sonucu ortaya çıkan boğulma türü. Özellikle güvenlik güçleri tarafından kişilerin yüzükoyun yere yatırılarak engellenmesi, kelepçelenmesi veya domuz bağı (el ve ayak bileklerinin kişinin arkasında

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

asphyxia) ve polis ile girdiği fiziksel mücadele ve kavgacı tutumlarının sonucu öldüğü, çok az bir kısmının ise astım gibi hastalıklar nedeniyle öldüğü sonucuna varılmıştır. ACLU' nun yaptığı çalışmada ise ek olarak biber gazının kişilerin zaten zor olan durumlarını daha da zorlaştırdığından ölümlerde yardımcı rol oynadığı öne sürülmüştür (Broadstock, 2002: 13; Harkleroad, 2004: 14;).

Türkiye'de de biber gazı kullanımından sonra ölüm olayları meydana geldiği görülmektedir. 31 Mayıs 2011 tarihinde T.C Başbakanının Hopa'ya gelişini protesto ederken gaza maruz kalan Metin LOKUMCU bir süre sonra hayatını kaybetmiş olması biber gazının güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Astım ve bronşit hastası olan LOKUMCU eylem sırasında fenalaşmış ve hayatını kaybetmiştir. Otopsi raporunda ölüm nedeni kalp krizi olarak belirlenirken bazı çevreler tarafından LOKUMCU'nun ölümüne biber gazının sebep olduğu ileri sürülmüştür. Bu konu, TBMM gündemine taşınmış ve Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Iğdır Milletvekili Pervin BULDAN'ın biber gazının sağlığa etkisi ve biber gazından kaç kişinin yaşamını yitirdiğine ilişkin sorusuna, Sağlık Bakanı Recep AKDAĞ, "Bakanlığımızın bu konularla ilgilenen birimlerine doğrudan biber gazının sebep olduğu ölüm ve yaralanma vakası bildirilmemiştir" yanıtını vermiştir (Haber Ekspres, 2011; Milliyet, 2012).

Biber Gazı Kullanımı İnsan Haklarına Aykırı mı?

Güvenlik güçlerinin toplumsal olayları bastırmak ve yasadışı oluşan kalabalıkları dağıtmak amacıyla kullandığı biber gazı ve benzeri kimyasalların insan haklarına aykırı olduğuna dair birçok eleştiriler yöneltilmektedir. Bu amaçla konu Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] gündemine taşınmıştır. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Grubu adına Grup Başkan Vekili Şırnak Milletvekili Hasip KAPLAN, güvenlik güçlerince toplumsal gösterilerde kullanılan plastik mermi, gaz bombası ve biber gazının yol açtığı sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerge (10/78) vermiştir. Bu önerge meclis gündemine alınmış fakat henüz görüşmesi yapılmamıştır (TTB, 2011; Haber Ekspres, 2011; TBMM Tutanak Dergisi, 2011;).

Biber gazı kullanımı ile insan haklarının ihlal edildiğine dair ulusal ve uluslararası mahkemelerde çeşitli davalar açılmıştır. AİHM nezdinde açılan ATAMAN- TÜRKİYE davası (Başvuru no:74552/01) bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Ataman, 2000 yılında İstanbul'da bir toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında polisin kalabalığı dağıtmak için kullandığı biber gazından etkilenmiştir. İç hukuk yollarında sonuç alamayan Ataman AİHM başvurmuştur. Başvuruyu AİHS'nin 3. maddesi¹⁵ kapsamında inceleyen mahkeme, biber gazının Kimyasal Silah Sözleşmesi'nin (CAC) ekinde belirtilen toksik gazlar arasında yer almadığı, ilgilinin

bağlanması) pozisyonunda tutulması sonucu meydana geldiği iddia edilmektedir (Bell et al., 1992; Chan et al., 1998; Reay et al., 1992).

¹⁵ "Hiç kimse işkenceye, gayri insani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz" (AİHS, madde 3).

biber gazının sağlığını bozduğuna dair doktor raporunun olmamasına rağmen gazın insan üzerinde bazı olumsuz etkileri de kabul etmekle birlikte AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edilmediği ve dolayısıyla biber gazı ve benzeri göz yaşartıcı gaz kullanımının insan haklarını ihlal etmeyeceği sonucuna varılmıştır. Ülkemizde ve Amerika'da da mahkemeler biber gazı kullanımının insan hakları evrensel değerlerine uygunluğu yönünde kararlar vermiştir (Harkleroad, 2004: 13; NIJ, 1994: 5; <http://www.yargitay.gov.traihmap-load74552-01.pdf>; TTB, 2011).

Biber Gazının İnsan Üzerindeki Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi İle İlgili Alan Araştırmasından Elde Edilen Bulguların Analizi

Polis Akademisi bünyesindeki polis meslek yüksekokullarında okuyan polis adaylarına biber gazı ile ilgili, gaz kullanımının yasal ve toplumsal boyutları, biber gazının niteliği, etkileri ve ilkyardım konusunda eğitimler verilmektedir. Biber gazı kullanmasının yanında polisin gaza maruz kalacağı gerçeğinden yola çıkılarak polis adayları da eğitimin bir parçası olarak biber gazına maruz bırakılmaktadır. Bu sayede polis kendisi biber gazına maruz kaldığından dolayı gaz kullanırken daha dikkatli davranacak ve gaza maruz kalmış bir insana nasıl ilkyardım yapılması gerektiğini bizzat yaşayarak öğrenecektir.

Polis adaylarının yaşadıkları bu deneyimlerin sonuçları ışığında bazı verilere ulaşmak için bir anket formu hazırlanmıştır. Polis Akademisi Etik Kurulundan gerekli izin alınarak Hatay Polis Meslek Yüksekokul Müdürlüğünde 2010- 2011 eğitim-öğretim yılında 1. ve 2. sınıfta okuyan öğrenciler arasından seçilmış 500 öğrenciye anket uygulanmıştır. Bu çalışmaya Polis savunma taktikleri dersi müfredatına göre değişik şekillerde, yerde ve zamanda OC (Oleoresin Capsicum) biber gazına maruz kalan ve henüz gaza maruz kalmamış bir grup polis adayı katılmıştır.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Biber gazının insanı fiziksel ve psikolojik olarak olumsuz etkilediği söylenebilir. Ancak bu etkilerin tam olarak neler olduğu konusunda literatürde tatmin edici sonuçlar bulunmamaktadır. Özellikle son zamanlarda, biber gaz kullanımı ile insan haklarının ihlal edildiği, insan sağlığını olumsuz yönde etkilediği ve hatta insanların ölümüne yol açtığı yönünde yapılan eleştirilerden dolayı bu tür çalışmalar önemli hale gelmiştir. İşte bu eleştiriler ışığında biber gazının insan üzerindeki olası olumsuz etkileri ve biber gazı kullanımının insan hakları yönünden nasıl değerlendirildiğinin ortaya konulması amacıyla bu araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılığı

Araştırmada yüz yüze anket yöntemi ile veriler toplanmıştır. Anket formu 100 öğrencinin görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Anket formunda ilk olarak bağımsız değerşkenler olan; cinsiyet, yaş, daha önce gaza maruz kalınıp kalınmadığı ve gaza maruz kalınma şekli ile ilgili sorular bulunmaktadır. Daha sonra, insan hakları ile ilgili 11, fizyolojik etkilerle ilgili 19, psikolojik etkilerle ilgili 20, ilk yardımla ilgili 20 ve biber gazı kullanılırken dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili 1 soru olmak üzere toplam 76 soru bulunmaktadır.

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

Araştırma Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda okuyan 2010- 2011 eğitim-öğretim yılında okuyan öğrencilerle sınırlıdır. Ankete katılan denekler Polis Meslek Yüksekokulu öğrencisi olduklarından 18- 26 yaş aralığında olan ve hepsi herhangi bir hastalığı olmayan sağlıklı kişilerdir.

Çalışmanın bu şekilde sınırlı tutulmasının sebebi, deneklerin anketi cevaplandırmadan önce biber gazı eğitimi aldıklarından ve gaza eğitimler sırasında maruz kaldıklarından, gazın etkilerini çevresel şartlardan etkilenmeden değerlendirecekleri düşünülmüştür.

Araştırmanın Değerlendirilmesi

Yapılan anket çalışması SPSS (Statistical Package for Social Science 16.0) istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Anketin güvenilirliği Cronbach's Alpha yöntemine göre toplam 50 soru (19 fizyolojik etki, 20 psikolojik etki ve 11 insan hakları ile ilgili soru) değerlendirilmiş ve katsayı (.913) olarak hesaplanmıştır. Bu katsayı çalışmada kullanılan anket sorularının yeterli güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim bu katsayının tahmin etme, ilişki tespit etmeye yönelik çalışmalarda %70, daha kesin sonuçlar aranan çalışmalarda ise %90 ve üzeri olması gerektiği öngörülmektedir (Küçük, 2007: 79).

Anket sorularının değerlendirilmesi yapılırken önce tüm soruların frekans dağılımları alınmıştır. Bu aşamada bazı sorular (fizyolojik, psikolojik etkilerle ve ilk yardımcıyla ilgili sorular) gruplandırılarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda her cevap seçeneğine farklı puanlar verilerek (fikrim yok seçeneği değerlendirme dışı bırakılmıştır) değerlendirmelerde kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır. Buna göre; Çok fazla Yaşandı (Çok Önemli) 4 puan, Yaşandı (Önemli) 3 puan, Az Yaşandı (Az Önemli) 2 puan ve Çok Az Yaşandı (Önemsiz) 1 puan şeklinde puanlama yapılmıştır.

Daha sonraki aşamada insan hakları, fizyolojik ve psikolojik etkiler üzerinde bağımsız değişkenler olan cinsiyet, gaza maruz kalma şekli ve maruz kalma sayısının etkileri araştırılmıştır. Bunun için verilerimizin özelliklerine uygun Parametrik olmayan analiz yöntemi olan Ki- Kare Bağımsızlık Testi yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, veri sepetinin 30 kişiden fazla olmasına ve homojen dağılmış olmasına rağmen normal dağılıma sahip olmamalarından dolayı seçilmiştir.

Ankete Katılanların Demografik Özellikleri ve Diğer Bağımsız Değişkenlerin Değerlendirilmesi

Ankete katılan denekler 18- 26 yaş aralığında olan (%90) erkek ve (%10) bayanlardan oluşmaktadır. Deneklerin yarısından fazlası (%58,8) daha önceden gaza maruz kalmamış ve (%37,7) 1-2 defa gaza maruz kalmıştır. Deneklerin yarısından fazlası (%68) açık alanda OC, (%15) kapalı alanda OC, (%17) su ile seyreltilmiş OC gazına maruz kalmıştır.

Biber Gazı Kullanımının İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Bu başlık altında ankete katılanlara insan hakları ile yöneltilen toplam 11 sorunun değerlendirilmesi yapılacaktır.

Tablo 1. *İnsan Hakları Açısından Biber Gazı Kullanımının Değerlendirilmesi*

Sorular	Evet		Hayır		Kısmen	
	f	%	f	%	f	%
Genel olarak biber gazı kullanımı ile insan hakları ihlal edilmiş olur mu?	45	9,0	377	75,4	78	15,6
Biber gazından başka bir tedbir kullanılabilir mi?	154	30,8	192	38,4	154	30,8
Biber gazından başka bir tedbir kullanıldığında biber gazı ile aynı etki sağlanır mı?	71	14,2	311	62,2	118	23,6
Bir insana biber gazı kullandığınızda o insan hakkını ihlal ettiğinizi düşünür müsünüz?	33	6,6	396	79,2	71	14,2
Toplumsal olaylarda biber gazı kullanımı sırasında insan hakları ihlal edilmiş olur mu?	40	8,0	417	83,4	43	8,6
Biber gazı kullanılan insanların etkisiz hale geldiğini düşünüyor musunuz?	357	71,4	67	13,4	76	15,2
Biber gazı insanlar üzerinde kalıcı etki bırakır mı?	50	10,0	401	80,2	49	9,8
Her durumda biber gazı kullanılabilir mi?	61	12,2	336	67,2	103	20,6
Herkes bir olay esnasında biber gazı kullanabilir mi?	114	22,8	268	53,6	118	23,6
Orantısız gaz kullanımına karşılık hukuki bir yaptırım uygulanıyor mu?	140	28,0	268	53,6	92	18,4
Bir polis biber gazı kullandığında Emniyet Teşkilatının itibarı zedelenir mi?	42	8,4	409	81,8	49	9,8

Tablo 1. incelendiğinde, “Genel olarak biber gazı kullanımı ile insan hakları ihlal edilmiş olur mu?” sorusuna ankete katılanlardan 377 kişinin (%75,4) *Hayır* cevabı verdiği görülmektedir. Kendileri biber gazına maruz kaldıkları halde hayır cevabının bu kadar yüksek bir oranda çıkmasının, maruziyetten sonra dayanabilecekleri bir acı hissetmeleri ve gazın etkisinin kısa sürede geçmesine bağlı olduğu söylenebilir.

“Biber gazından başka bir tedbir kullanılabilir mi?” sorusuna verilen cevaplar hemen hemen birbirine yakın oranlarda (Evet %30,8- Hayır %38,4- Kısmen %30,8) çıkmıştır. Bu sonuç bir olay karşısında biber gazı kullanmaya karar vermenin zorluğunu göstermektedir. Özellikle her olayın birbirinden farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda biber gazı kullanımıyla ilgili bir genelleme yapılamayacağı ve karar vermenin nedenli zor olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim polisin biber gazı kullanmasına izin veren PVSK'nın kuvvet (zor) kullanma ilgili 16. maddesi de bir

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

genelleme yapmaktan ziyade kuvvet (zor) kullanmanın şartlarını ve müdahale seçeneklerini belirtmiş ve gaz kullanma kararını polise bırakmıştır.

“Biber gazından başka bir tedbir kullanıldığında biber gazı ile aynı etki sağlanır mı?” sorusuna (%62,2) oranında *Hayır* cevabı verilmiştir. Yani deneklerin, PVSK, 16. maddesinde belirtilen, Maddî Güç (cop, kelepçe, tazyikli su) seçenekleri içerisinde en etkili seçenek olarak biber gazını gördükleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu seçenekler içerisinde kullanım, etki ve kişiyi etkisiz hale getirme açılarından bir kıyaslama yapıldığında en etkili seçeneğin biber gazı olduğu görülmektedir.

“Bir insana biber gazı kullandığınızda o insan hakkını ihlal ettiğinizi düşünür müsünüz?” sorusuna, deneklerin büyük çoğunluğu (%79,2) *Hayır* cevabı vermiştir. Bu sonuca, biber gazının kanuni şartlar gerçekleştiğinde, uygun doz ve şekilde kullanıldığında insanlar üzerinde kalıcı etki bırakmadığı ve etkilerinin geçici etkilerinin olduğunu bizzat yaşamalarının etki ettiği söylenebilir.

“Toplumsal olaylarda biber gazı kullanımı sırasında insan haklarının ihlal edilmiş olur mu?” sorusuna, denekler (%83,4) oranında *Hayır* cevabı vermiştir. Bu soruyu önceki soru ile birlikte değerlendirdiğimizde, cevapların hemen hemen aynı yönde çıktığı söylenebilir. Aynı zaman da bu soruya hayır cevabının az bir miktar yüksek çıkmasının sebebi olarak, toplumsal olayların bireysel olaylara göre daha kolay kontrolden çıktığı ve kalabalığı kontrol altına almanın daha zor olduğu düşüncesinin yattığı söylenebilir.

“Biber gazı kullanılan insanların etkisiz hale geldiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna, deneklerin (%71,4)’ünün *Evet* cevabı verdiği görülmektedir. Bu durum, deneklerin büyük çoğunluğunun biber gazının insanları etkisiz hale getirdiğini düşündüğünü fakat değişik zamanlarda ve şekillerde gaza maruz kaldıklarından hissettikleri acıların da farklı derece olduğunu göstermektedir.

“Biber gazı insanlar üzerinde kalıcı etki bırakır mı?” sorusuna, deneklerin (%81,8) *Hayır* cevabı verdiği görülmektedir. Bu sonuç ile tablo 4. birlikte değerlendirildiğinde, deneklerin büyük çoğunluğunun gazın etkisinin kısa süre içerisinde (<60 dakika) geçtiğini düşündüğünden, insan üzerinde kalıcı etki bırakmadığını kendileri yaşayarak görmüşlerdir. Nitekim gaz eğitimleri sırasında öğrencilerin o anda veya daha sonra ortaya çıkan bir rahatsızlık yaşadıkları rapor edilmemiştir.

“Her durumda biber gazı kullanılabilir mi?” sorusuna deneklerin (%67,2)’si *Hayır* cevabı vererek, biber gazının bilinçli bir şekilde, kanuni şartlar gerçekleştiğinde veya gerektiği durumlarda kullanılması gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır.

“Herkes bir olay esnasında biber gazı kullanabilir mi?” sorusuna, deneklerin yarısının (%53,6) *Hayır* cevabı vermiştir. Mevzuatımızda sadece güvenlik güçlerinin biber gazı kullanımı ile ilgili düzenleme bulunmasına rağmen biber gazı ve benzer gazların hemen her yerde kontrolsüz olarak satılması ve vatandaşında bu gazlara

dilediği gibi ulaşabilmesi, herkesin biber gazı kullanabileceği düşüncesinin yaygınlaştığını göstermektedir.

“Orantısız gaz kullanımına karşılık hukuki bir yaptırım uygulanıyor mu?” sorusuna, denekler (%53,6) oranında *Hayır* cevabı vermişlerdir. Bu oran deneklerin T.C.K 256. maddesinde belirtilen “zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.” hükmünü bilmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat bu oranın düşük olması biber gazı kullanımında sınırın aşılmasının tespit edilmesindeki zorluktan kaynaklanmaktadır.

“Bir polis biber gazı kullandığında Emniyet Teşkilatının itibarı zedelenir mi?” sorusuna (%81,8) bu kadar yüksek oranda *Hayır* cevabının çıkması, yukarıda açıklanan sorulara verilen cevaplarla paralellik göstermektedir. Biber gazı kullanımının kanunun açıkça verdiği bir yetkinin sonucunda kullanıldığını bilen denekler genel olarak insan haklarını ihlal etmeyeceğini de düşündüklerinden dolayı teşkilatın itibarının da zedelenmeyeceğini düşünmektedir. Nitekim son zamanlarda toplumsal olaylara müdahale sırasında cop kullanırken ortaya çıkan ve istenmeyen durumların, gaz kullanımı sırasında ortaya çıkmadığı medyadaki görüntülerden anlaşılmaktadır. Aslında bu durum bir yönüyle, toplum nazarındaki polisin imajını olumlu yönde etkilemektedir.

İnsan hakları ile görüşlerin üzerinde cinsiyet, gaza maruz kalma şekli ve maruz kalma sayılarının etkilerinin araştırılması ile ilgili olarak yapılan analizlerde ($p<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Bu sonuçla insanların biber gazı ile ilgili düşüncelerinde cinsiyet, gaza maruz kalma şekli ve sayısı gibi değişkenlerin etkisi ile değişiklik olmayacağını söylenebilir.

Biber Gazının İnsan Üzerindeki Etkileri İle İlgili Soruların Değerlendirilmesi

Bu bölümünde, biber gazının insanı ne kadar süre etkilediği, ne şekil ve derecede olumsuz etkilediğinin ölçülmesi yönünde ankette sorulan soruların değerlendirilmesi yapılacaktır. Bunun yanında etkilerin fazlalığı ve değerlendirmeler de kolaylık sağlanması için etkiler gruplar halinde değerlendirilmiş ve ölçümde başarı sağlanması içinde yukarıda açıklandığı üzere verilen her cevap belli bir puanlamaya tabi tutulmuştur.

Tablo 2. *Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkisi Ne Kadar Süre Devam Etmektedir?*

Süre	f	%
15 dak	86	17,2
30 dak	252	50,4
45 dak	93	18,6
60 dak	39	7,8
75 dak ve üzeri	30	6,0
Toplam	500	100

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

Tablo 2. incelendiğinde, deneklerin yarısının biber gazının insan üzerindeki olumsuz etkilerinin 30 dakika sürdüğünü, 30 dakikadan itibaren olumsuz etkilerin hızla azaldığını düşündükleri görülmektedir.

Biber gazının insanı etkilediği süre ile gaza maruz kalma sayısı arasındaki ilişki dikkate alındığında ($p<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Buna göre, gaza maruz kalma sayısı arttıkça gazın insan üzerindeki etki süresinin azaldığını yani insanın gaza alışabildiği söylenebilir.

Tablo 3. Biber Gazının İnsan Üzerindeki Fizyolojik Etkileri

Görüşler	Çok fazla Yaşandı (4 Puan)	Yaşandı (3 Puan)	Az Yaşandı (2 Puan)	Çok az Yaşandı (1 Puan)	Toplam Puan	Önem Sırası
Gözlerde yaşarma	209	180	71	25	1543	2
Gözlerde acı, yanma ve batma	264	136	61	25	1611	1
Göz kapaklarında istemsiz hareketler	113	128	115	86	1152	7
Görme bozukluğu	43	84	97	106	724	11
Burun, gırtlak ve boğazda yanma	111	94	125	106	1082	9
Burun akıntısı	114	148	102	81	1185	6
Göğüste sıkışma ve nefes almada zorluk	35	54	100	149	651	12
Öksürük ve hapsirme	172	88	74	38	1138	8
Açık deri yüzeylerde yanma ve acı	221	137	58	35	1446	4
Kaslarda istem dışı hareketler	152	86	38	21	963	10
Titrete	13	15	42	174	355	17
Gözleri kaşıma isteği	262	101	42	51	1486	3
Dizlerde güç azalması	18	20	49	173	403	16
Mide bulantısı	10	20	56	138	350	18
Nabzın hızlı atması	27	58	105	142	634	13
Ayakta duramama ve denge bozukluğu	25	51	98	150	599	14
Baş dönmesi	11	30	56	163	409	15
Yüzde kızarma ve alerjik reaksiyonlar	158	112	88	82	1226	5

Tablo 3. incelendiğinde, biber gazının insanın daha çok gözleri, açık deri yüzeyleri ve solunum sistemini etkilediği görülmektedir. Nitekim tabloya göre en çok puan alan etkiler sırasıyla “Gözlerde acı, yanma ve batma”, “Gözlerde yaşarma” ve “Gözleri kaşıma isteği”, seçenekleri olmuştur. Diğer adı da göz yaşartıcı gaz olan biber gazı, insanın ilk önce hassas bir organ olan gözlerini etkilemekte ve gözlerde dayanılmaz acı, yanma ve batma hissi yaşatmaktadır. Gaza maruz kalan kişinin gözlerinin etkilenmesinden sonra doğal olarak gözleri yaşaracak ve gözlerini rahatlatmak için gözlerini kaşımak (ovuşturmak) isteyecektir.

Bu etkileri sırasıyla “Açık deri yüzeylerde yanma ve acı” ve “Yüzde kızarma ve alerjik reaksiyonlar” izlemektedir. Özellikle biber gazını oluşturan partiküllerin deri tarafından emilmesi ile ortaya çıkan bu etkiler, maruz kalınan bölgeye temasla birlikte daha da şiddetlenmektedir.

Bu etkileri takiben solunum sistemi ile ilgili etkiler gelmektedir. Gaza maruz kalan kişinin nefes alıp vermesi ile birlikte gazın solunum sistemi ile ilgili organları etkilemesi ve insana rahatsızlık vermesi kaçınılmaz bir durumdur. Aslında bu etkilerin gazın kullanım şekline bağlı olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Nitekim gaz açık alanda kişinin göz bölgesine nişan alınarak sıkıldığı gibi kapalı alanlarda da ortama dağılarak insanın solunum sistemini etkilemektedir.

En az yaşanan etkiler de sırasıyla, “Mide bulantısı”, “Titreme”, “Dizlerde güç azalması”, “Baş dönmesi” ve “Ayakta duramama ve denge bozukluğu” olduğu görülmektedir.

Biber gazının insan üzerindeki fizyolojik etkileri ile cinsiyet arasındaki ilişki dikkate alındığında ($p<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmadığından, fizyolojik etkiler ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı ve etkilerin cinsiyete göre değişiklik göstermediği söylenebilir.

Biber gazının insan üzerindeki fizyolojik etkileri ile gaza maruz kalma şekli arasındaki ilişki dikkate alındığında, titreme seçeneği hariç diğer seçeneklerde ($p<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı sonuç alınmıştır. Buna göre fizyolojik etkilerin gaza maruz kalma şekliyle ilişkili olarak değişebileceği, titreme seçeneğinin ise değişmeyeceği söylenebilir.

Biber gazının insan üzerindeki fizyolojik etkileri ile gaza daha önce maruz kalma sayısı arasındaki ilişki dikkate alındığında, görme bozukluğu, öksürük ve hapşırma seçenekleri ile maruz kalma sayısı arasındaki ilişkinin ($p<0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu, diğer seçeneklerin ise bu düzeyde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucu çıkmıştır. Buna göre gaza maruz kalma sayısı ile gazın insan üzerindeki fizyolojik etkileri genel olarak bir ilişki olmamasına rağmen görme bozukluğu, öksürük ve hapşırma gibi etkiler arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

Tablo 4. *Biber Gazının İnsan Üzerindeki Psikolojik Etkileri*

Görüşler	Çok fazla Yaşandı (4 Puan)	Yaşandı (3 Puan)	Az yaşandı (2 Puan)	Çok az yaşandı (1 Puan)	Toplam Puan	Önem Sırası
Panik hali, aşırı heyecan	117 468	104 312	103 206	115 115	1101	7
Direnme, saldırgan ve dövüşme isteğinin kaybolması	168 672	100 300	72 144	80 80	1196	5
Çevreye duyarsızlık	154 616	136 408	83 166	74 74	1264	4
Öfkelenme	158 632	127 381	100 200	56 56	1269	3
Verilen komutlara duyarsızlık ve anlamama	92 368	107 321	106 212	106 106	1007	9
Ölüm hissi	17 68	30 90	43 86	131 131	375	20
Yalnızlık ve korku hissi	44 176	63 189	72 144	135 135	644	17
Yardımcı bulma isteği	262 1048	102 306	58 116	37 37	1507	1
Bir daha görememe duygusu	90 360	55 165	86 172	113 113	810	14
Bilinçsiz hareketler	73 292	105 315	89 178	132 132	917	10
Biber gazının etkilerinin bir daha gitmeyeceği korkusu	49 196	74 222	73 146	129 129	693	15
Çaresizlik hissi	110 440	121 363	78 158	111 111	1072	8
Donup hareketsiz kalma	66 264	85 255	92 184	126 126	829	12
Bayılacak gibi olma	44 176	72 216	76 152	121 121	665	16
Kendini kontrol edememe	72 288	101 303	100 200	103 103	894	11
Çevreye zarar verme isteği	49 196	47 141	67 134	159 159	630	18
Bağırıp- çağırma isteği	131 524	126 378	86 172	69 69	1143	6
Olay yerinden uzaklaşma isteği	172 688	142 426	78 156	53 53	1323	2
Boğulma hissi	74 296	76 228	90 180	115 115	819	13
Direnme gücünde artış	41 164	42 126	87 174	154 154	618	19

Tablo 4. incelendiğinde, biber gazının ilk etapta insan psikolojisinde yalnızlık hissi uyandırdığı ve “Yardımcı bulma isteği” ortaya çıkardığı görülmektedir. Biber gazı fizyolojik olarak kişinin gözlerini etkilediğinde kişi gözlerinde dayanılmaz acı ve batma hissetmekte, ne yapacağını şaşırarak ve bir an evvel bu durumdan kurtulabilmek için kendisine yardım edebilecek birisini aramaya ve hemen biber gazına maruz kaldığı yerden uzaklaşmaya çalışmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı gibi en çok hissedilen ikinci etki “Olay yerinden uzaklaşma isteği” olmaktadır. Daha sonra kişinin maruz kaldığı bu durumdan dolayı hedefi belli olmayan bir “öfke” içerisine girmektedir. Fakat bu öfke gaz kullanan görevliye karşı koyma veya çevreye zarar verme gibi sonuçlar doğurmamakta aksine canı yanan kişi “çevreye duyarsız” hale gelmektedir. Bu şekilde karmaşık bir durum ve duygular yaşayan bir kişi de “Direnme, saldırma ve dövüşme isteğinin kaybolduğu” görülmektedir.

En az hissedilen psikolojik etkilerin “Ölüm hissi” “Direnme gücünde artış” ve “Çevreye zarar verme isteği” görülecektir. Ankete katılanları genç ve sağlıklı insan olmaları ve gazı eğitilmiş kişilerin kullandığı göz önünde bulundurulduğunda biber gazının insanlarda ölüm duygusu meydana getirmediği görülecektir. Bunun yanında biber gazının direnen kişileri etkisiz hale getirmek için kullanıldığı düşünüldüğünde gazın direnme güçlerini ve çevreye zarar verme isteklerini kırdığı söylenebilir.

Biber gazının insan üzerindeki psikolojik etkileri ile cinsiyet ve gaza maruz kalma sayısı arasındaki ilişkinin araştırıldığı analizde ($p < 0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmadığından, gazın insan üzerindeki psikolojik etkilerinin cinsiyete ve maruz kalma sayısına göre değişiklik göstermediği söylenebilir.

Biber gazının insan üzerindeki psikolojik etkileri ile gaza maruz kalma şekli arasındaki ilişkinin araştırıldığı analizde, “Panik hali, aşırı heyecan”, “Öfkelenme”, “Yalnızlık ve korku hissi”, “Bir daha görememe duygusu”, “Biber gazının etkilerinin bir daha gitmeyeceği korkusu”, “Donup hareketsiz kalma”, “Bayılacak gibi olma”, “Kendini kontrol edememe”, “Çevreye zarar verme isteği”, “Bağırıp- çağırma isteği” ve “Boğulma hissi” gibi psikolojik etkiler ile gaza maruz kalma şekli arasında ($p < 0,05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre gaza maruz kalma şekli ile psikolojik etkiler arasında güçlü bir bağ olduğu ve maruz kalma şekline göre bu etkilerin değişiklik gösterdiği söylenebilir.

Biber Gazı Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususların Değerlendirilmesi

Bu bölümde biber gazı kullanılırken dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili ankete katılanlara yöneltilen sorunun değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu soru kapsamında ankete katılanlardan önemli gördükleri iki durumu işaretlemeleri istenmiş ve değerlendirme bu şekilde yapılmıştır.

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

Tablo 5. Biber Gazı Kullanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	f	%
Kişinin Cinsiyeti	23	4,6
Kişinin eğitim durumu	10	2
Kişinin mesleği	7	1,4
Gaz kullanılacak hedefin uzaklığı	97	19,4
Kişinin özürlü olup olmadığı	126	25,2
Saldırının şiddeti	255	51
Kişinin yaşı	58	11,6
Olayın niteliği	85	17
Hava şartları	32	6,4
Gaz kullanılacak alan	60	12
Gazın dozajı	94	18,8
Başka tedbirler kullanılıp kullanılmayacağı	153	30,6
Toplam	1000	100

Tablo 5. İncelendiğinde, ankete katılanların yarısının biber gazı kullanılırken “Saldırının şiddetine” dikkat edilmesi gerektiği görüşünde olduğu görülmektedir. Bu seçeneği (%30,6) ile “Başka tedbirler kullanılıp kullanılmayacağı” izlemektedir. Aslında bu iki hususu birlikte değerlendirmek gerekir. Nitekim 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu 16. maddesinde polise, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre direnenleri etkisiz hale getirecek ölçüde zor kullanma yetkisi vermiştir. Bu bağlamda bir direnme ile karşılaşan polis önce saldırının şiddetini ve başka tedbirler uygulayıp uygulamayacağı değerlendirmesini yaparak biber gazı kullanmaya karar verecektir.

Ankete katılanlar tarafından önemli görülen üçüncü seçenek ise (%25,2) “Kişinin özürlü olup olmadığı” seçeneğidir. Bu seçeneğin bu kadar yüksek bir oranda çıkması, biber gazı kullanılırken dikkat edilmesi gereken hususlar içerisinde hukuki geçerliliği olmasa bile ankete katılanların duygusallığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Ayrıca biber gazı kullanılırken kişinin mesleğinin, eğitim durumunun ve cinsiyetinin önemli görülmediği de anlaşılmaktadır.

Biber Gazına Maruz Kalan Kişilere Uygulanacak İlk Yardım Konusunun Değerlendirilmesi

Bu başlık altında biber gazına maruz kalan kişilere uygulanacak ilk yardım konusunun değerlendirilmesi yapılacaktır.

Tablo 6. Biber Gazına Maruz Kalındıktan Sonra Yapılacak İlk Yardım

Görüşler	Çok önemli (4 Puan)	Önemli (3 Puan)	Az Önemli (2 Puan)	Önemsiz (1 Puan)	Toplam Puan	Önem Sırası
Elleri ve yüzü bol su ile yıkama	399	62	14	18	1828	1
Elleri ve yüzü ıslak bez veya mendil ile silme	64	67	91	195	834	13
Elleri ve yüzü kolonyaya, alkol vb. ile silme	25	18	37	278	506	20
Ellere ve yüze limon sürme	138	85	53	112	1025	10
Kişinin rüzgâr, vantilatör, klima vb. ile serinlemesi	359	66	15	39	1703	2
Yüzü ve gözleri kaşıma	69	17	17	355	716	15
Kişiye yardım edileceğinin söylenmesi	282	120	40	43	1611	4
Kişiyi sakinleştirmeye çalışmak ve sürekli telkin vermek	272	142	40	34	1588	5
İlk yardım esnasında kişi ile konuşurken fiziksel temas sağlanması	198	149	59	66	1423	6
Kişiye bu durumun geçici olduğunun anlatılması	297	120	40	31	1659	3
Kişi ile sürekli konuşmak ve konuşurmak	155	144	104	73	1333	7
Su, kola vb. meşrubat içilmesi	32	62	65	223	667	16
Kişinin sigara vb. içmesi	47	26	37	278	618	17
Kişinin bir yere oturması	84	166	105	110	1154	9
Kişinin bir yere uzanarak yatması	50	71	98	207	806	14
Sürekli hareket halinde olmak (yürümek)	73	101	110	165	980	11
Güneşe çıkmak	26	7	38	369	570	18
Kozmetik ürünleri, krem vb. kullanmak	22	14	22	337	511	19
Kişinin hemen duş alması	134	131	69	98	1165	8
Hiç bir şey yapılmadan gazın etkisinin geçmesinin beklenmesi	80	70	100	204	934	12

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

Tablo 6. incelendiğinde, biber gazına maruz kalan bir kişinin önce “Elleri ve yüzü bol su ile yıkaması” gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yanma veya acı hisseden bir insanın su ile serinlemeye çalışması doğal bir davranıştır. Bu seçeneği “Kişinin rüzgâr, vantilatör, klima vb. ile serinlemesi” seçeneği izlemektedir ki bu seçeneği de önceki ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Daha sonra gelen “Kişiye bu durumun geçici olduğunun anlatılması”, “Kişiye yardım edileceğinin söylenmesi” ve “Kişiyi sakinleştirmeye çalışmak ve sürekli telkin vermek” seçenekleri tablo 6’da açıklandığı gibi psikolojik etkilerin bir tezahürüdür ve kişiye psikolojik destek verilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 6’ya göre yapılması gereken seçeneklerin yanında “Elleri ve yüzü kolonya, alkol vb. ile silme”, “Kozmetik ürünleri, krem vb. kullanmak” ve “Güneşe çıkmak” gibi seçeneklerin tablodaki değerlerine göre yapılmaması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim biber gazının yağ olması ve alkol gibi çözücüler içerisinde çözülmesinin yanında klinik ortamda yapılacak ilk yardımlarda kullanılmaktadır. Fakat uzman olmayan kişilerin kozmetik ürünler, alkol vb. seçenekleri kullanırken gazın etkisini ve oluşan tahrişi artırma risklerinin olduğundan bu seçenekleri ya kullanmamaları veya dikkatli kullanmaları önerilmektedir. Ayrıca seçenekler arasında bulunan (10 sıra) ve halk arasında da gaza iyi geleceğine inanılan ellere ve yüze limon sürülmesinin alında hiç bir etkisinin olmayacağı belirtilmektedir (Rodoplu, 2011).

Sonuç ve Değerlendirme

Biber gazının insan üzerinde etkilerinin biber gazı kullanımıyla birlikte hep tartışıldığı ve gaz kullanımının bir insan hakkı ihlali olup olmadığı yönünde değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Nitekim bu alanda yapılan araştırma sonuçları dikkate alındığında, biber gazının diğer kuvvet (zor) kullanma seçeneklerine göre polis ve şüphelilerin yaralanma daha az sebep olduğu, polisin gereksiz yere ve aşırı kuvvet uygulama oranlarını azalttığı ve bu konuda şikâyetleri azalttığı görülmektedir.

Yine bu alanda yapılan araştırmalara göre, biber gazının insan üzerinde etkilerinin olmasının yanında bunların kısa süreli etkiler olduğu ve basit temizlenme faaliyetleri ile insan üzerinden tamamen temizlendiği, kısa veya uzun dönemde insanların kalıcı bir şekilde yaralanmasına sebep olmadığı görülmüştür.

Biber gazının insanların ölümüne sebep olup olmadığının araştırılmasına yönelik olarak, biber gazına maruz kalmış ve daha sonra gözaltında hayatlarını kaybetmiş kişiler üzerinde yapılan çalışmalar da ise, biber gazının insanların ölümüne direkt olarak sebep olmadığı, bu kişilerin ölümüne genel olarak uyuşturucu madde kullanımı, pozisyona bağlı boğulma (positional asphyxia) ve fiziksel mücadelenin sebep olduğu, çok az bir kısmının ise astım gibi hastalıklar nedeniyle öldüğü belirlenmiştir. Bunun yanında biber gazının zaten zor durumda olan kişilerin durumlarını daha da zorlaştırarak onların ölümüne sebep olduğunu öne süren çalışmalarda bulunmaktadır. Bu nedenle biber gazının insanların

ölümüne sebep olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varmak zor görünmektedir.

Gaz kullanımı kişinin kontrol altına alınacak kadar etkilendiği görüldüğünde kesilmeli kişinin tamamen etkisiz hale gelmesi beklenmemelidir. Gaza maruz kalmış kişi kontrol altına alındıktan sonra temizlenmesine yardım edilmeli ve gerekirse tıbbi yardım sağlanmalıdır. Ayrıca yakın mesafeden ve sık sık, nemli ve kapalı ortamlarda kullanılmasında, solunum sistemi ve kalp hastası, uyuşturucu ve alkolün etkisinde olan, kilolu, hırçın ve kavgacı kişilerde kullanımında dikkat edilmelidir.

Biber gazı kullanımının insan hakları ihlali şeklinde iddialarla ilgili olarak ulusal ve uluslararası mahkemelerde açılan davalarda, mahkemelerin biber gazı kullanımının insan haklarını ihlal ettiği yönünde kararları bulunmamaktadır.

Bu çalışma kapsamında yapılan alan araştırmasında elde edilen veriler değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Kendileri gaza maruz kalan insanların ister bireysel olarak ister toplumsal olaylarda biber gazı kullanımı ile insan haklarının ihlal edilmediğini düşündükleri, bu düşünceleri üzerinde cinsiyet, gaza maruz kalma şekli ve maruz kalma sayısı gibi değişkenlerin etkili olmadığı,
- Biber gazının insanları etkisiz hale getirmede polislerin kullandığı etkili bir teçhizat olduğu ve bir direniş esnasında biber gazından başka bir tedbir kullanılabileceği fakat aynı etkinin sağlanamayacağı,
- Biber gazının insanlar üzerinde kalıcı etki bırakmadığı ve olumsuz etkilerin 30 dakikadan itibaren hızla yok olduğu, gaza maruz kalma sayısı ile etki süresi arasında bir ilişki olduğu ve gaza maruz kalma sayısı arttıkça gazın insan üzerindeki etki süresinin azaldığını yani insanın gaza alışabildiği,
- Her durumda ve herkes tarafından biber gazı kullanılamayacağı, fakat vatandaşın biber gazı kullanımı ile ilgili yeni düzenlemenin yapılması gerektiği,
- Orantısız gaz kullanımına karşılık hukuki bir yaptırım uygulandığı ve bir polislin biber gazı kullandığında Emniyet Teşkilatının itibarının zedelenmeyeceği,
- Biber gazının insan üzerindeki fizyolojik etkilerinin en çok “Gözlerde acı, yanma ve batma”, “Gözlerde yaşarma” ve “Gözleri kaşıma isteği” olarak kendisini gösterdiği, bu etkileri takiben, solunum sistemi ile ilgili etkilerin yoğun yaşandığı,
- En az yaşanan fizyolojik etkilerin ise “Mide bulantısı”, “Titreme”, “Dizlerde güç azalması”, “Baş dönmesi” ve “Ayakta duramama ve denge bozukluğu” olduğu,
- Biber gazının insan üzerindeki fizyolojik etkilerinin cinsiyete göre değişmediği fakat gaza maruz kalma şekli ve maruz kalma sayısına göre değişebileceği,
- Biber gazının insan psikolojisine etkileri ise, gazın insanda yalnızlık hissi uyandırdığı ve yardımcı bulma isteği ortaya çıkardığı, daha sonra olay yerinden uzaklaşma isteği hissettirdiği, bu durumdaki insanın daha sonra hedefi belli olmayan bir öfke içerisine girdiği, çevreye duyarsızlaşan kişinin direnme, saldırma ve dövüşme isteğinin kaybolduğu,

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

- Eleştirilerin aksine ölüm hissini hemen hiç hissedilmediği,
- Biber gazının insan üzerindeki psikolojik etkileri ile cinsiyet ve gaza maruz kalma sayısı arasında bir ilişkinin olmamasına rağmen gaza maruz kalma şekline göre bu etkilerin değişebileceği,
- Gazın insan üzerindeki fizyolojik ve psikolojik etkilerinin kıyas edildiğinde fizyolojik etkilerin daha yoğun yaşandığı,
- Biber gazı kullanılırken saldırının şiddetine, başka tedbirler kullanılıp kullanılmayacağı ve kişinin özürülü olup olmadığının önemli olmasına rağmen kişinin mesleğinin, eğitim durumunun ve cinsiyetinin önemli olmadığı,
- Biber gazına maruz kalan bir kişiye ilk yardım olarak önce elleri ve yüzü bol su ile yıkanması, kişinin rüzgâr, vantilatör, klima vb. ile serinletilmesi gerektiği ve bu durumun geçici olduğunun, kendisine yardım edileceğinin ve sakin olması gerektiğinin anlatılması gerektiği,
- Yapılması gereken seçeneklerin yanında, ellerin ve yüzün kolonya, alkol vb. ile silmemesi, kozmetik ürünler, krem vb. kullanılmaması ve güneşe çıkılmaması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Gerek teorik bilgiler gerekse elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, biber gazının polisin özellikle toplumsal olaylarda kullandığı önemli bir teçhizat olduğu ve insan üzerindeki etkilerinin bir insan hakkı ihlali boyutunda olmadığı ileri sürülebilir.

Kaynakça

Alpert, G., P. and Dunham, R., G. (2010). "Policy and Training Recommendations Related to Police Use of CEDs: Overview of Findings From a Comprehensive National Study", *Police Quarterly*, 13, (3), 235- 259.

American Civil Liberties Union (1995). "Pepper Spray Update: More Fatalities, More Questions", http://www.aclu-sc.org/attach/p/Pepper_Spray_New_Questi- ons.pdf (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

Broadstock, M. (2002). "What Is The Safety of "Pepper spray" Use by Law Enforcement or Mental Health Service Staff?" *NZHTA Tech Brief Series*, 1, (2).

Bell, M., D., Rao, V., J., Wetli, C., V. and Rodriguez, R., N. (1992). "Positional Asphyxiation in Adult", *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 13 (2), 101- 107.

Çağırın, M. E. (2006). *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*. Ankara: Platin Yayınevi

Chan, T. C., Vilke, G. M. And Neuman, T. (1998). "Reexamination of Custody Restraint Position and Positional Asphyxia", *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 19(3), 201-205.

Crime and Misconduct Commission (2005). *Oleoresin Capsicum (OC) Spray Use by Queensland Police*, www.cmc.qld.gov.au (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

Çüçen, A. K. (2005). "Felsefî Açından İnsan Haklarının Evrenselliği Sorunsalı". *Heidegger, Nietzsche ve Politika*, (4), 80- 91.

Donnelly, J. (1989). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları* (Çev.: Mustafa Erdoğan ve Levent Korkut). Ankara: Yetkin Yayınları.

Erdoğan, M. (2005a). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erdoğan, M. (2005b). *Anaya Hukuku*. Ankara: Orion Yayınevi.

Erdoğan, M. (2007). *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Ankara: Orion Yayınevi.

Eroğlu, İ. (2007). *İnsan Haklarının Parlamenter Denetimi*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 127.

Eryılmaz, M. B. ve Bozlak, A. (2009). "Hukukumuzda Zor ve Silah Kullanma Yetkisi". *TBB Dergisi*, 83, 223- 277.

Fendoğlu, H. T. (2007). *Milenyum Türkiye'sinde İnsan Hakları ve AB*, Ankara: T.C Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yayınları No: 6.

Gülmez, M. (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara: TODAİE Yayını.

Granfield, J., Onnen, J. and Petty, C.S., M.D., (1994). "Pepper Spray and In-Custody Deaths," Executive Brief, IACP, Alexandria, VA.

Haber Ekspres (2011, Ekim 14). "İzmir Barosu Mahkemeye Başvurdu", <http://haberekspres.com.tr/izmir-barosu-biber-gazi-icin-mahkemeye-basvurduhtm>. (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

Harkleroad, W. (2004). *A Comparative Study of Less-Lethal Weapons for First Responder Police Officers*, E.M.U. School of Police Staff and Command, [http://www.jumpjet.info/CEM/04/Comparitive Study of Less LethalWeapons pdf](http://www.jumpjet.info/CEM/04/Comparitive%20Study%20of%20Less%20Lethal%20Weapons.pdf). (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

International Association of Chiefs of Police (1995). *Pepper Spray Evaluation Project*, Executive Summary, <http://www.theiacp.org/LinkClick.aspx?fileticket=1ez3qt59Qoo%3D&tabid=301>. (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

İnternet, <http://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

İnternet, <http://www.yargitay.gov.tr.aihmunload74552-01.pdf>, (E.T: 18.01.2012).

İnternet, www.tfd.org.tr/eski/ktcg/belgeler/Biber_gazi.doc, (E.T.: 18.01.2012).

Kapani, M. (1981). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları

Kuyaksil, A. (2002). *İnsan Hakları Bilgileri*. Ankara: Eylül Kitap& Yayınevi.

Kuyaksil, A. (2009). "Türk Anayasalarında Kadın Hakları Gelişimi", *MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, (11), 328- 352.

Küçük, F. (2007). "Çalışanlarının İşe Güdülenmesinde Herzberg'in Motivasyon- Hijyen Faktörlerinin Önemi: Belediye Çalışanlarına Yönelik Bir Uygulama". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 511, (44), 75- 94.

MacDonald, J. M., Kaminski, J. R., and Michael R. Smith, M. R. (2009). "The Effect of Less-Lethal Weapons on Injuries in Police Use-of-Force Events", *American Journal of Public Health*, 99 (12), 2268-2274

Milliyet (2012, Ocak 01). "Biber Gazı Tahriş ve İritasyona Yol Açar", <http://siyaset.milliyet.com.tr/biber-gazi-tahris-ve-iritasyona-yol-acar/siyaset-siyasetdetay/01.01.2012/1482876/default.htm> (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

*Biber Gazının İnsan Üzerinde Etkileri ve İnsan Hakları Yönünden Değerlendirilmesi:
Hatay Polis Meslek Yüksekokulunda Bir Uygulama*

National Institute of Justice (1994). "Oleoresin Capsicum: Pepper Spray as a Force Alternative", U.S. Department of Justice Office of Justice Programs National Institute of Justice: Washington, D.C.

National Institute of Justice (2003). "The Effectiveness and Safety of Pepper Spray", U.S. Department of Justice Office of Justice Programs National Institute of Justice: Washington, D.C.

Özdemir, A., Yavuz, M., Candemir, E. ve Göktepe, F. (2003). *Silah&Atış*. Ankara: Karlar Yayınevi.

Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Reay, D., T., Fligner, C., L., Stilwell, A., D. and Arnold, J. (1992). Positional Asphyxia During Law Enforcement Transport. *The American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 13 (2), 90- 97.

Rodoplu, Ü. (2011). "Biber Gazı, Limon ve Su", www.ulkumenrodoplu.com, (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

Savcı, B. (1953). *İnsan Hakları (Kanunilik Yoluyla Korunması)*. Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Sevindik, M. (2003). *For Security Personel Defence And Intervention Theory And Practice*. İstanbul: Muka Print

Sevindik, M. (2009). *Polis Savunma Taktikleri Teori ve Pratik*. Ankara: Dörtbay Yay.

Sevindik, M., Esen, E. ve Gedikli, M. (2011). *Polis Savunma Taktikleri*. Ankara: Polis Akademisi Yay.

Smith, M.R. and Alpert, G.P. (2000). Pepper Spray A Safe Reasonable Response to Suspect Verbal Resistance, *Policing. An International Journal of Police Strategies & Management*, 23 (22), 233- 245.

Smith, M. R., Kaminski, R. J., Alpert, G. P., Fridell, L. A., MacDonald, J. And Kubu, B. (2010). "A Multi-Method Evaluation of Police Use of Force Outcomes", Final Report to the National Institute of Justice. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/231176.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.01.2012).

Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Sancakdar, O. (2002). *A.İ.H.S. Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Türk Tabipler Birliği (2011). *Kimyasal Silahlar Gösteri Kontrol Ajanları*, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (2011, Aralık 06) <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/ham/b02901h.htm>. (E.T.: 18.01.2012).

Ünal, Ş. (2001), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınlar.

Wolf, R., Mesloh, C. and Henych M. (2008). "Cumulative Force Factor: Examining Resultant Suspect and Officer Injuries", *Law Enforcement Executive Forum* 8(4), 65- 79.